

Afdeling Hollandse Delta.

Verlag Telling van Groenknolorchis en Moerasgamander Zuid-Hollands Landschap

Mededelingennummer PWG 2022/03

Auteur: Theo Hagendoorn

Moeras gamander

© KNNV afdeling Hollandse Delta

Verlag Telling Groenknolorchis en Moerasgamander Zuid-Hollands Landschap

***Een publicatie van de Plantenwerkgroep van de Natuurvereniging Hollandse
Delta, een afdeling van de KNNV. Mededelingnummer 2022/03***

Auteur: Theo Hagendoorn

Onderzoekers: Leden van de Plantenwerkgroep

Omslagfoto: Moeras Gamander Fotograaf: Wim van Vliet

Natuurvereniging Hollandse Delta
een afdeling van de KNNV

secretariaat:

Peter Vermaas

Schudegge 17

3224 BP Hellevoetsluis

Telefoon: 0181-324058

Email: secretaris@voorne.knnv.nl

Inhoud

Inleiding	3
Groenknolorchis	4
Habitat:.....	4
Werkwijze.....	4
Resultaat.....	5
Beheer	6
Moerasgamander op Voorne	7
Soortbeschrijving	7
Ecologie en verspreiding	8
Werkwijze.....	9
Resultaat.....	9
Beheer Moeras Gamanders	10
Bronnen	10
Colofon	10

Inleiding

De ontwikkeling van de Groenknolorchis en de Moerasgamander op Voorne in 2021

De plantenwerkgroep van de KNNV afdeling Hollandse Delta telt jaarlijks het aantal Groenknolorchissen op het Parnassiavlak en in Hoekje Jans, en telt de Moerasgamanders in de Gamandervallei en de Gentianenvallei. Omdat de Groenknolorchis en de Moerasgamander zulke zeldzame planten zijn, is het van belang de populatie-ontwikkeling van deze soorten goed te monitoren.

De Groenknolorchis heeft het wat minder gedaan dan in 2019 en deze trend zet zich nu in beide gebieden voort. Goed is dan om een mooi in het zaad staand exemplaar te vinden in de Gamander vallei waar deze nog niet eerder gevonden was.

De Moerasgamander heeft het in 2020 goed gedaan in de Gamandervallei, daarentegen is het aantal in de Gentianenvallei dramatisch afgenomen en in 2021 heeft zich deze daling in beide gebieden voor gedaan. In 2022 heeft de Moeras Gamander duidelijk last van de droogte vooral in de gentianen vallei dit is te zien door het rood/paars aan lopen van de planten

Groenknolorchis

Habitat:

De Groenknolorchis is een soort van vochtige duinvalleien, trilvenen en alkalische laagveenmoerassen. Ze staat op plekken die gedurende het gehele jaar zeer nat zijn en onder invloed staan van baserijk grondwater. De soort komt meestal voor in pionierssituaties met geringe bodembedekking (duinvalleien) of in dikke mostapijten (trilveen en alkalisch laagveen).

Werkwijze

De telling is oppervlakte dekkend door de plantenwerkgroep geteld waarbij alle exemplaren van kiemplant tot in zaad staande planten zijn geteld en de coördinaten van de vindplaats vastgelegd. Bij het inventariseren maken we gebruik van de app ObsMapp via een smartphone, de waarnemingen worden dan ook gelijk vastgelegd in de database van Waarneming.nl. We hebben het gebied op 09-07-2021 bezocht.

Resultaat

Totaaloverzicht getelde Groenknolorchissen door plantenwerkgroep KNNV afdeling Hollandse Delta

Gebied	2007	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Parnasiavlak	866	-	27	241	ng	99	123	71	52	54
Hoekje Jans	629	-	44	34	ng	51	135	127	25	19
Totaal	1495	0	71	275	0	150	258	198	77	73

Opmerkingen:

2007

-

Onbekend

ng

In dat jaar niet geteld.

2018

Er was nog 1 exemplaar wat in bloei stond en ongeveer 25% heeft zaad gevormd. 12 exemplaren op de voormalige parkeerplaats

2019

Relatief weinig exemplaren met zaad en veel rozetten.

2020

Relatief weinig exemplaren met zaad en veel rozetten. Gemiddeld 40% heeft zaad geproduceerd

2020

Over de beide terreinen kan gezegd worden dat de begroeiing erg hoog is en dat zeker de kruipwilg plaatselijk meer dan een meter hoog is.

2021

Aandacht voor het maai beheer is noodzakelijk

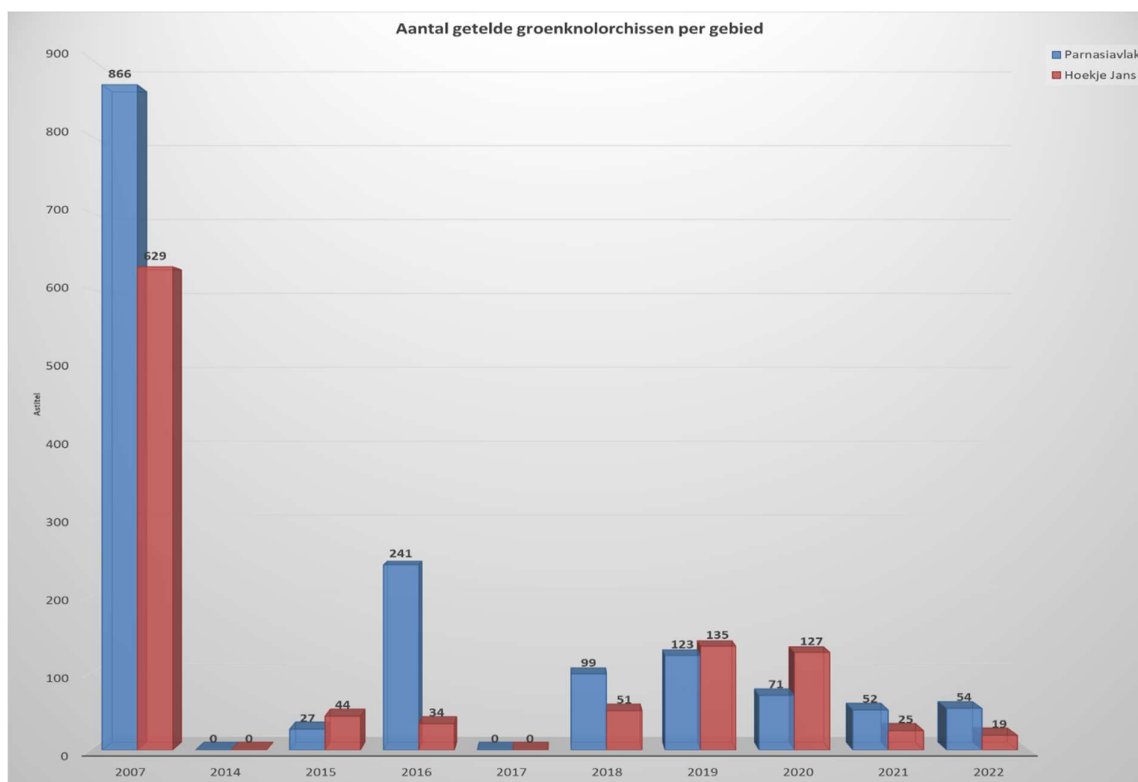
2021

Veel exemplaren met zaad en sommige nog bloeiend en weinig rozetten.

2022

Ondanks dat er in 2021 goed gemaaid is de boegroeiing erg hoog daarom is besloten om voortaan eerder te gaan tellen.

Op merklijk en zorglijk is dat er maar twee zaailingen gevonden zijn

Het aantal Groenknolorchissen was op beide locaties ongeveer gelijk aan 2021, Dat er op Hoekje Jans iets minder zijn geteld komt waarschijnlijk door onder telling. De gewoonte was om te tellen als de planten zaad gevormd hebben omdat ze dan een opvallende bleek gele kleur krijgen die wat makkelijker te zien is maar dit jaar was de overige begroeiing juist weer een nadeel zoals de gewone rolklaver op het Parnassia vlak en door de sterke opkomst van de riet begroeiing op Hoekje Jans. In 2021 is het Parnassia vlak en Hoekje Jans in het geheel kort gemaaid en het maaisel is in zijn geheel afgevoerd maar het gaat er op lijken dat dit in dit jaar niet genoeg is geweest.

Normaal werd er rond de vind plaats van gezonde zaad dragende planten een groep van kleine zaailingen gevonden maar dat was dit jaar niet zo

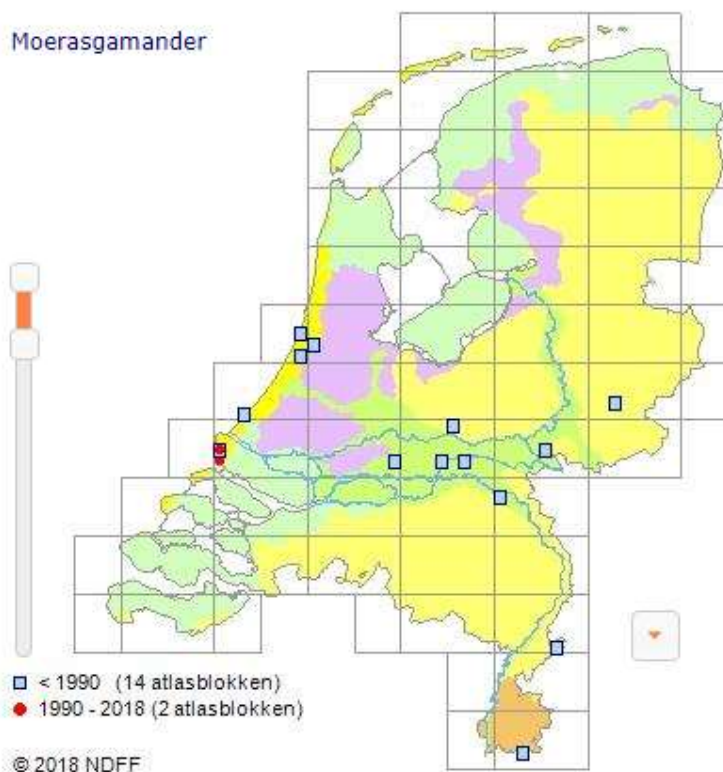
Beheer

Groenknolorchis is een kieskeurige soort. Het beheer op de actuele en eventueel vroegere groeiplaatsen dient gericht te zijn op behoud of herstel van de specifieke hydrologie. Aandachtspunten zijn: vermijden dat zuur regenwater stagneert, buffering tegen grondwaterschommelingen en tegengaan van verminderde grondwatertoevoer of eutrofiëring van grond- of oppervlaktewater. Daarnaast is een aangepast maaibeheer noodzakelijk in de late zomer of het najaar, vooral bij Hoekje Jans is de sterke opmars van Riet zorgelijk en op het Parnassia vlak groeit de gewone rolklaver erg weelderig. Dichtgegroeide, oude groeiplaatsen kunnen terug open gemaakt worden. In Nederland is de soort in nieuwe gebieden opgedoken, zodat wordt aangenomen dat de dispersiecapaciteit van de fijne orchideeënzaden geen te grote beperkende factor vormt.

Moerasgamander op Voorne

Teucrium scordium L.

Moerasgamander

Soortbeschrijving

In de Duinen van Voorne komt een zeer zeldzame plant voor de Moerasgamander (*Teucrium scordium*). De moerasgamander (*Teucrium scordium*) is een kruipende, overblijvende plant die behoort tot de lipbloemenfamilie (Labiatae). De plant wordt 15-45 cm hoog, heeft een kantige, behaarde stengel en vormt uitlopers. De zittende, zachtbehaarde bladeren zijn langwerpig tot lancetvormig met een grof gekarteld-gezaagde rand. De onderste bladeren hebben een afgeronde voet en de bovenste een wigvormig versmalde voet. Stukgewreven bladeren ruiken naar knoflook. De moerasgamander bloeit van juli tot september met licht paarsrode 0,7-1 cm lange bloemen, die alleen in de oksels van de bladeren of in armbloemige schijnkransen staan. De kelk is vijftandig. De bovenlip van de bloemkroon is diep ingesneden en de slippen liggen tegen de drieslippige onderlip aan, waardoor het lijkt of de bloemkroon vijfspletig is. De bloem heeft vier meeldraden. De schutbladen zijn meestal langer dan de bloemen. De vrucht is een vierdelige splitvrucht.

Het aantal Moerasgamanders in de 2 gebieden waar deze plant voorkomt geeft een wisselend beeld. In de Gamandervallei deed de Moerasgamander het tot voor kort onverminderd goed, hier zijn in 2020 690 exemplaren geteld, het hoogste aantal sinds de dramatische afname na 1996. Ook worden er steeds meer exemplaren verder van de poel af waargenomen. Het aantal in de Gentionenvallei en de Gamandervallei is in 2021 echter dramatisch afgenomen, er zijn nog maar 52 en 48 exemplaren waargenomen. Mogelijk speelt de toenemende verzuuring hier een rol.

Ook verdroging kan hebben bijgedragen aan de achteruitgang. Aan beide foto's boven is het verschil goed te zien tussen voldoende vocht en te weinig zoals dit jaar duidelijk te zien was op de Gentionenvallei en het geplagde stukje in de Gamander vallei

Ecologie en verspreiding

De Moerasgamander staat op zonnige, vochtige tot periodiek natte of overstromde, matig voedselrijke, humeuze, zwak zure, maar veelal basische en kalkrijke zand-, klei-, of leemgronden. De licht zouttolerante soort groeit en groeit op open, soms lichtbeschaduwde plaatsen in de duinen en in moerassige graslanden in het rivierengebied, die 's winters en in het voorjaar onder water staan en 's zomers droogvallen maar niet te sterk uitdrogen. Vegetatieve vermeerdering door uitlopers is van grote betekenis, in de herfst worden deze uitlopers normaal door slib en/of water bedekt en zo kan de plant maandenlang onder overstromde omstandigheden vegeteren en botten de uitlopers het volgende voorjaar uit. Bij natte zomers neemt het aantal planten toe, maar in droge zomers nemen ze af aangezien uitdroging zeer slecht verdragen wordt. Alleen bij sterke waterstandswisselingen kan zij de concurrentie met andere planten aan.

De moerasgamander kwam vroeger op meerdere plaatsen in Nederland voor, maar komt nu alleen nog op Voorne voor.

Werkwijze

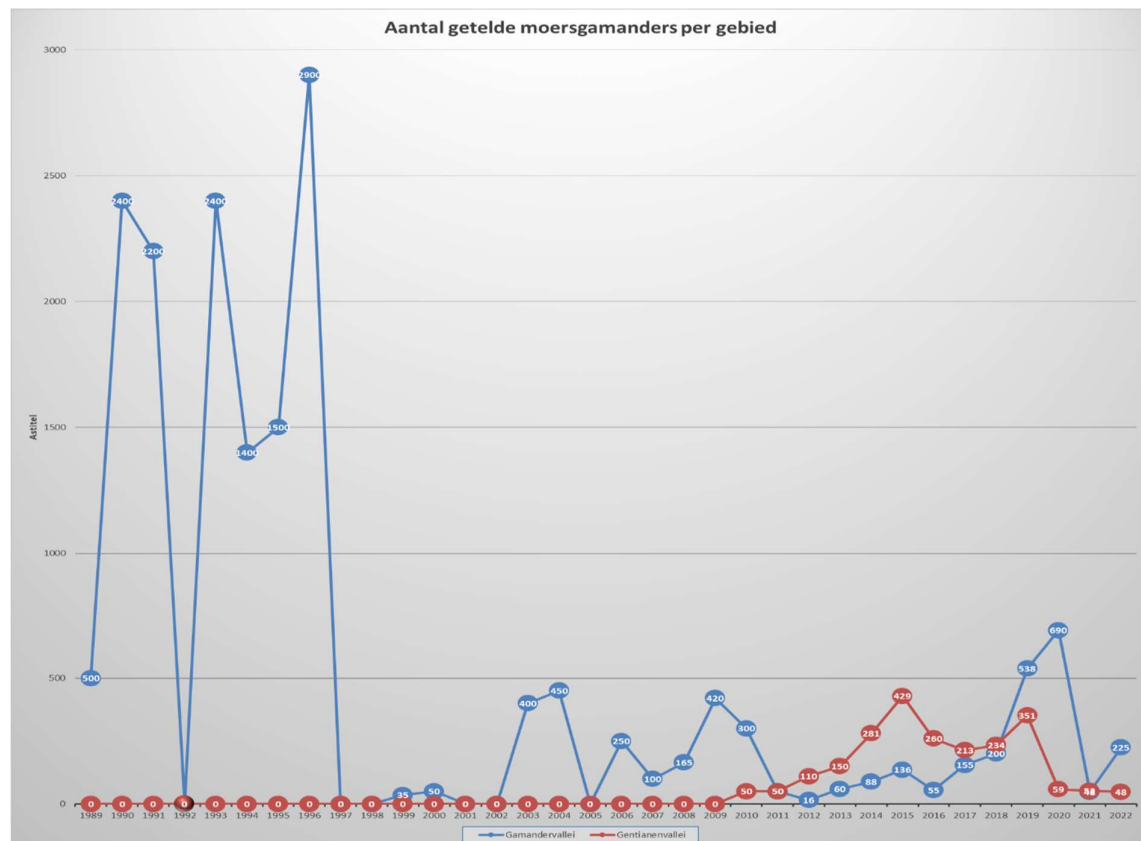
De telling is oppervlakte-dekkend door de plantenwerkgroep geteld waarbij alle exemplaren van kiemplant tot in zaad staande planten zijn geteld en de coördinaten van de vindplaats vastgelegd. Bij het inventariseren maken we gebruik van de app ObsMapp via een smartphone, de waarnemingen worden dan ook gelijk vastgelegd in de database van Waarneming.nl. We hebben het gebied op 06-08-2021 bezocht.

Resultaat

Totaaloverzicht getelde Moerasgamanders door plantenwerkgroep KNNV afdeling Hollandse Delta																			
Gebied	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005		
Gamandervallei	500	2400	2200	ng	2400	1400	1500	2900	ng	ng	*	35	50	ng	ng	400	450	ng	
Gentianenvallei	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	500	2400	2200	0	2400	1400	1500	2900	0	0	35	50	0	0	400	450	0		
Gebied	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
Gamandervallei	250	100	165	420	300	50	16	60	88	136	55	155	200	538	690	48	225		
Gentianenvallei	-	-	-	-	50	50	110	150	281	429	260	213	234	351	59	52	48		
Totaal	250	100	165	420	350	100	126	210	369	565	315	368	434	889	749	100	273		

Opmerkingen:

- De 2e groeiplaats van de Gentianenvallei is in 2010 ontdekt door plantenwerkgroep lid Hennie van Herk.
- ng In dat jaar niet geteld.
- * Alleen rond de poel
- ** Niet bloeiend in beide gebieden
- *** Weinig bloeiend in beide gebieden
- **** Gebied Gentianenvallei stond lang onder water was niet goed te tellen
- ***** Weinig bloeiend in beide gebieden. In de gamandervallei staan er steeds meer gamanders verder van de poel af.
- # Nog geen bloeiende exemplaren. De poel in de Gamandervallei staat vol tot de rand, de lage groeiplaatsen staan onder water, ook in de Gentianenvallei staat nog water. Op de geplagde plek nog geen gamanders gevonden.
- \$ Merendeel van de planten klein niet bloeiend, een aantal exemplaren was roodgekeurd door de droogte.

Beheer Moerasgamanders

In de Gamandervallei is bij wijze van experiment op advies van de plantenwerkgroep eind 2020 een stukje geplagd naast de poel, op een locatie waar nog geen Moerasgamanders voorkwamen. Het doel is om te kijken of de Moerasgamander zich door deze beheermaatregel kan uitbreiden en dit lijkt te kunnen aangezien er enkele bloeiende planten op dit stukje waren.

Mogelijk is ook in de Gentianenvallei aanvullend beheer nodig om de verruiging en verdroging tegen te gaan en zo de groeiomstandigheden te verbeteren.

Bronnen

Heukels Flora van Nederland

Google maps

Foto's: Theo Briggeman Wim van Vliet

Colofon

Verslag: Theo Hagendoorn

Vegetatieopnamen: De leden van de Plantenwerkgroep van de KKNV Afdeling Hollandse Delta